

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:3402

av Jens Holm m.fl. (V)

med anledning av skr. 2015/16:165 Riksrevisionens rapport om ekonomiska risker för staten i fråga om gruvavfall

1 Innehåll

1	Förslag till riksdagsbeslut	1
2	Bakgrund	2
3	Åtgärder krävs för miljömässigt och ekonomiskt hållbar gruvbrytning	2
4	Riksrevisionens kritik är allvarlig	3
5	Riksrevisionens rekommendationer bör följas av regeringen	4
5.1	Långsiktig branschfinansiering krävs	4
5.2	Stärk krav på ekonomisk säkerhet i miljöbalken	5
5.3	Stärk krav på kostnadstäckning vid Bergsstatens prövning av bearbetningskoncession	5
6	Förändra minerallagstiftningen	6

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till en långsiktig branschfinansiering av efterbehandling, kontroll och tillsyn av nedlagda gruvor när ställda ekonomiska säkerheter inte räcker till för sådana åtgärder, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av miljöbalken för att förtydliga och stärka kraven på ekonomisk säkerhet vid tillstånd till gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av gällande regelverk för att förtydliga att Bergsstatens prövning av bearbetningskoncessioner även ska innefatta kostnader för avfallshantering och efterbehandling och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket om gruvnäringen, inklusive frågan om nivån på mineralersättningen, för att skapa en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar mineralutvinning som främjar landsbygdsutvecklingen, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

3 Bakgrund

I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av Riksrevisionens iakttagelser i rapporten Gruvavfall – Ekonomiska risker för staten (RiR 2015:20) och de åtgärder som regeringen avser vidta med anledning av rekommendationerna.

4 Åtgärder krävs för miljömässigt och ekonomiskt hållbar gruvbrytning

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige. En modernisering av det svenska samhället, där vi möter de miljö- och klimatutmaningar vi står inför, måste dock innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället.

Genom nya gruvetableringar skapas framtidstro i regioner som tidigare drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning stor påverkan på miljö och omgivning. Mot nya exploateringar står många gånger andra intressen som måste tas på allvar. Detta ställer stora krav på att gruvnäringen tar till vara och värnar gemensamma naturtillgångar, ligger i framkant när det gäller att använda miljövänlig teknik och tar ansvar för det lokala och regionala samhället. Detta innebär också att stora krav måste ställas på lagstiftning och tillståndsgivande myndigheter.

Den svenska minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men alltför lite hänsyn tas till dem som påverkas av verksamheten. Både de människor och den natur som påverkas av gruvindustrin måste ges en större vikt i processen, där miljöfrågorna måste behandlas grundligare och i ett tidigare skede än i dag.

Vänsterpartiet menar att den tidigare regeringens antagna mineralstrategi är otillräcklig för att skapa en hållbar mineralbrytning. All verksamhet inom gruv- och mineralindustrin ska, som för annan industri, ske med största möjliga miljöhänsyn. En

ökad gruvbrytning får inte heller minska våra ansträngningar för att skapa ett mer resurssnålt samhälle. Det logiska vore att gruvnäringen prövas enligt miljöbalken, som övrig miljöfarlig verksamhet, utan den särslagstiftning som i dag råder. Detta förutsätter att nuvarande minerallag integreras med miljöbalken. En sådan ordning skulle dessutom minska antalet led i processen vilket sannolikt skulle vara mer samhällsekonomiskt lönsamt. Därför bör inom närtid minerallagstiftningen utredas med ett bredare grepp. De åtgärder som föreslås i Riksrevisionens rapport (RiR 2015:20) är ett viktigt första steg.

Ett ifrågasättande om gruvprojekt och prospekteringsbolag blir allt vanligare bland lokalbefolkning och miljöengagerade, och det är förståeligt med tanke på ett flertal projekt i nutid. Vänsterpartiet menar att ett tidigt involverande av alla berörda är ett krav som måste tillgodoses för att helhetssynen ska bli så bra som möjligt. Även andra näringars synpunkter ska beaktas och vägas in i helhetsbedömningen. Vid efterbehandling av nedlagd gruvverksamhet ska finansieringsformer säkerställa att branschen och inte staten och skattebetalarna står för de ekonomiska kostnaderna.

5 Riksrevisionens kritik är allvarlig

Gruvverksamhet har betydande miljöpåverkan på landskap och omgivning och inte minst kan hanteringen av gruvavfall skapa långsiktiga miljöproblem. Kostnaderna för efterbehandling av gruvavfall och förorenade områden är ofta mycket stora.

Riksrevisionen har granskat om det nuvarande systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet minimerar risken för att staten ska behöva bekosta denna efterbehandling av nedlagda gruvverksamheter. Då principen om att förorenaren ska betala, polluter pays principle (PPP), är etablerad inom miljölagstiftningen är det inte rimligt att samhället och därmed skattebetalarna ska behöva bekosta nödvändiga åtgärder för efterbehandling. Därför måste utövare av gruvverksamhet ställa ekonomisk säkerhet. Om en verksamhetsutövare t.ex. försätts i konkurs eller på annat sätt inte kan fullfölja sina skyldigheter för att förhindra miljöskador ska staten kunna ta denna säkerhet i anspråk.

Riksrevisionens granskning visar att det finns brister såväl i fastställande av ekonomiska säkerheter som i bevakning av ställda säkerheter och i miljötillsynen över gruvverksamheter. Enligt Riksrevisionen medför dessa problem sammantaget att det nuvarande systemet med gruvverksamhet inte tillräckligt minimerar riskerna för att staten ska behöva bekosta efterbehandling av nedlagda gruvor. Mängden gruvavfall har även ökat kraftigt under perioden 1975–2014 och gruvnäringen står för den i särklass största avfallsmängden av alla sektorer, över 80 procent. Riksrevisionen noterar att i de flesta fall där tillstånd till gruvverksamhet har beviljats har det inte krävts att den

ekonomiska säkerheten har godkänts innan gruvverksamheten påbörjas. Man konstaterar att staten har och kommer att ha stora utgifter för efterbehandling av nedlagda gruvor.

6 Riksrevisionens rekommendationer bör följas av regeringen

Vänsterpartiets bedömning är att Riksrevisionens rekommenderade åtgärder till regeringen är befogade och angelägna. Vi välkomnar därför att regeringen, enligt rekommendation, gett Naturvårdsverket och SGU i uppdrag att ta fram en långsiktig strategi för hantering av utvinningsavfall.

6.1 Långsiktig branschfinansiering krävs

Riksrevisionen har även föreslagit att regeringen ska utreda förutsättningarna och formen för en långsiktig branschfinansiering av efterbehandling, kontroll och tillsyn av nedlagda gruvor när ställda ekonomiska säkerheter inte räcker till för sådana åtgärder. Detta för att minska risken för att staten och därmed skattebetalarna tvingas bekosta sådana åtgärder. I skrivelsen framgår att regeringen är avvaktande till rekommendationen. Visserligen har regeringen påbörjat ett arbete för att utreda och analysera förutsättningar för nya modeller, men man anser att det behövs en fördjupad analys för att bedöma om de risker Riksrevisionen beskriver är relevanta i nuläget och i framtiden. Vänsterpartiet delar dock Riksrevisionens uppfattning att behov av långsiktig branschfinansiering redan finns och att det brådskar att finna en lösning, som exempelvis skulle kunna utgöras av en branschgemensam fond.

En långsiktig branschfinansiering bör utformas för att minska risken för att staten och därmed skattebetalarna tvingas bekosta åtgärder. En sådan långsiktig branschfinansiering skulle kunna utgöras exempelvis av en fondlösning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till en långsiktig branschfinansiering av efterbehandling, kontroll och tillsyn av nedlagda gruvor när ställda ekonomiska säkerheter inte räcker till för sådana åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6.2 Stärk krav på ekonomisk säkerhet i miljöbalken

Riksrevisionen konstaterar att i de flesta fall där tillstånd till gruvverksamhet beviljats har det inte krävts att den ekonomiska säkerheten har godkänts innan verksamheten påbörjas. Det kan därmed inträffa att gruvverksamhet bedrivs utan att den ekonomiska säkerheten godkänts. Riksrevisionen rekommenderar därför regeringen att överväga om miljöbalkens regler om att ställa ekonomisk säkerhet behöver förtydligas. Regeringen

avser inte vidta åtgärder med anledning av rekommendationen och anser att säkerheterna enligt nuvarande lagstiftning ska vara tillräckliga för att täcka kostnaderna för avfallshantering och efterbehandling. Därmed avser man endast följa utvecklingen i denna fråga.

Vänsterpartiets bedömning är att Riksrevisionens granskning är gedigen och att rekommendationerna har relevans för gällande regelverk beträffande gruvdrift och kostnadstäckning. Vi delar därmed inte regeringens uppfattning om att miljöbalkens regler inte behöver ses över då lagstiftning om ekonomisk säkerhet och hantering av utvinningsavfall sedan 2002 successivt skärpts. Vi menar att det i stället finns starka skäl att se över miljöbalkens regler för att stärka krav på erforderlig ekonomisk säkerhet hos verksamhetsutövaren.

Regeringen bör genomföra översyn av miljöbalken i syfte att förtydliga och stärka kraven på ekonomisk säkerhet vid tillstånd till gruvverksamhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6.3 Stärk krav på kostnadstäckning vid Bergsstatens prövning av bearbetningskoncession

Riksrevisionens utgångspunkt är att en lönsam gruvverksamhet förutsätter att fyndigheten kan bära även kostnader för avfallshantering och efterbehandling. Med nuvarande regelverk prövas dock inte detta i samband med Bergsstatens prövning av ansökan om bearbetningskoncession. För att minska risken för att staten och därigenom skattebetalarna ska tvingas bekosta utgifter för efterbehandling, anser Riksrevisionen att regeringen bör överväga författningsändringar för att förtydliga att Bergsstatens prövning av bearbetningskoncession även ska innefatta kostnader för avfallshantering och efterbehandling. Regeringen delar dock inte bedömningen att en tidigare prövning av dessa kostnader är mer ändamålsenlig än dagens prövning. Därutöver hävdar regeringen att genomförda ändringar under de senaste 15 åren bidragit till att förutsättningarna för dagens verksamhet har förändrats.

Vänsterpartiet delar inte regeringens bedömning och menar att det finns skäl att i likhet med att se över miljöbalkens regelverk även se över författningarna gällande Bergsstaten. Vissa förbättringar har skett de senaste 15 åren gällande regelverket, vilket Riksrevisionens rapport tar hänsyn till i sin samlade bedömning. Granskningen tydliggör dock brister som kan uppstå även med nuvarande regelverk samt att tidiga bedömningar av totala kostnader i processen bör eftersträvas.

Regeringen bör genomföra en översyn av gällande regelverk för att förtydliga att Bergsstatens prövning av bearbetningskoncessioner även ska innefatta kostnader för

avfallshantering och efterbehandling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7 Förändra minerallagstiftningen

Sverige är ett mycket attraktivt land för mineralprospektörer. I Sverige är dock ersättningen till staten och fastighetsägare mycket liten i internationell jämförelse vid eventuell gruvdrift. Den uppgår till endast 2 promille av det beräknade värdet av de mineral som omfattas av koncessionen (dvs. av staten tilldelad rätt att bedriva verksamhet) och som har brutits. Sveriges gruvnäring har enligt statistik från Världsbanken lägst beskattning av samtliga gruvländer i världen. Den effektiva skattesatsen uppgår enligt statistiken till ca 28 procent. I ytterst få länder understiger skattesatsen 40 procent.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket rörande gruvnäringen, inklusive frågan om nivån på mineralersättningen, i syfte att skapa en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar mineralutvinning som främjar landsbygdsutvecklingen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Jens Holm (V)

Stig Henriksson (V)

Birger Lahti (V)

Håkan Svenneling (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Hans Linde (V)

Emma Wallrup (V)